

KIELI, KUULO JA OPPIMINEN

Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus, 3. täysin uudistettu painos. Takala, Marjatta & Sume, Helena (toim.): Finnlectura, 2016, 293 s.

Teos on vuonna 2002 samalla nimellä ilmestyneen teoksen uudistettu versio. Uudistamistarpeen on luonut kuuloalan tekninen ja lääketieteellinen kehitys sekä koulumaailman muutokset. Kirjan johtavana ajatuksena on toimijuus ja esteettömyys niin lapsen koti-, päivähoito- kuin kouluympäristöissä ja laajemmin yhteiskunnassa. Esteettömyys tarkoittaa fyysisten ja sosiaalisten rajoitteiden minimointia. Tätä ajattelua on usein kuvattu esimerkiksi ICF:n avulla (Kansainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitus 2015: <https://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus>), mitä teoksessa ei ole kuitenkaan tuotu vahvasti esille. Kirjan valmistumista on tukenut Opetus- ja kulttuuriministeriö ja erilaiset kuuloalan toimijat. Teoksen takakansi lupaa tietoa opettajille, vanhemmille, opiskelijoille, kuntouttajille sekä muille kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetuksesta ja se jakautuu neljään lukuun: Luku I. Kieli, kuulo ja oppiminen, Luku II. Opetus- ja kuntoutusjärjestelyt, Luku III. Tiellä sujuvaan oppimiseen ja Luku IV. Matkalla eteenpäin. Teoksessa on yhteensä 21 kirjoittajaa.

Edellä mainittujen muutosten vuoksi kirjan uudistaminen on ollut tuiki tarpeellista. Tietoa tarvitaan muuttuvassa maailmassa niin kouluissa kuin lasten kotona. Kouluissa inklusiivinen opetus (opetuksen järjestäminen niin, että jokainen oppilas saa riittävän

tuen: ks. esim. Hakala ja Leivo, 2015) on tätä päivää. Opettajat saattavat olla pulassa juuri esimerkiksi kuulovammaisten lasten opetuksen erityistarpeiden kanssa. Tässä kirjassa tarjotaan käytännön vihjeitä opettajalle kuulovammaisen oppilaan oppimisen tueksi.

Luku I tarkastelee *kieltä, kuuloa ja kommunikointia*. Luvun ensimmäisessä alaluvussa (Takala & Takkinen) kuvataan kielen hyvin varhaista kehitystä päätyen sisäkorvaistutteen saaneiden lasten kielenkehitykseen. Lähteet kirjoituksessa ovat paikoitellen jonkin verran vanhahtavia, joukkoon olisi hyvin sopintu jokin laaja katsausartikkeli sisäkorvaistutetlasten kuntoutuksesta (esim. Lammers ym., 2014, Schwartz ym., 2013). Lapsen kielen kehitystä kuvataan Piaget'n mallilla, joka on varsin strukturaalinen ja vaiheittainen. Sen mukaan lapsen ajattelun kehitys etenee sensomotorisesta esioperationaaliseen kauteen, ja siitä konkreettisten operaatioiden kautta päätyen formaalisten operaatioiden kauteen. Piaget'n ajatukset ovat saaneet juuri tästä vaiheittaisuudesta kritiikkiä, sillä nykyisin ajatellaan, että lapsen ajattelun kehitys toteutuu monien yhtäaikaisten prosessien kautta (esim. Lourenço, 2015). Piaget'n teoria on saanut myös kritiikkiä, koska se jättää emotionaalisen kehityksen vähälle huomiolle. Toisena käsityksenä tekstissä mainitaan Mielen teoria (ymmärrys siitä, miten toiset toimivat ja ajattelevat), jota on esitelty kognitiivisen kehityksen indikaattorina. Se avartaa myös emootioiden ja sosiaalisen älykkyyden ymmärtämistä. Sen on oletettu kehittyvän kyvyksi ymmärtää muiden toimintaa (Hannula, 2007). Lukunsa lopuksi Takala ja Takkinen tarkastelevat kuulevan ja viittovan lapsen tuottavan kielen kehystä rinnakkain, mikä on ansiokasta, kos-

ka tätä vertailua ei juuri ole löydettävissä. Ensimmäisen luvun kytkeminen kirjan muuhun sisältöön jää paikoin pinnalliseksi.

I luvun toisessa alaluvussa paneudutaan *kuulovamman moniulotteisuuteen* (Marjatta Takala). Kirjoittaja kuvaa kuulovamman diagnosointiin liittyviä tekijöitä ja kuulovammojen ryhmittelyjä. Puheäänteiden havaitsemista kuvataan ns. puhebanaanilla, joka kuitenkin on yksinkertaistus asiasta, mutta voi auttaa esimerkiksi vanhempia ymmärtämään kuulemistä. Luku päättyy tinnituksen kuvailuun, minkä esiintyminen kuulovammaisten lasten populaatioissa vaihtelee eri tutkimuksissa (23,5 – 62 %; ks. esim. Baguley ym., 2013). Erittäin vähän on tutkimusta lasten tinnituksen hoidosta ja sen vaikutuksesta lapsen elämänlaatuun (ks. esim. Seong-Cheon ym., 2014).

Toisen luvun kappaleessa 2.2., Näkökulmia kuulovammaan kuulemistä peilataan pedagogisesta, sosiokulttuurisesta ja lääketieteellisestä suunnasta. Vaikea-asteisen kuulovamman laaja ymmärtäminen vaatiikin näitä kaikkia näkökulmia. Sosiokulttuurinen tarkastelu lähtee kieli- ja kulttuurivähemmistöistä, ja kirjoitus päättyy ansiokkaasti Lennardin (2007) esittämään kritiikkiin määrittelyjen liiasta rajaavuudesta. Kappaleessa on myös referoitu tutkimuksia kahden sisäkorvaistutteen käytön hyödyistä. Marjatta Takala kuvaa myös kuulovammaisten monenlaisia kommunikointitapoja. Mukana on vielä myös MHS (mun-hand-system), vaikka sen käyttö maassamme on enää kovin vähäistä. Vinkkipuhe (Cornett & Daisey, 1992) sen sijaan on käytössä monissa perheissä. Menetelmän avulla selkiytetään puheäänteiden havaitsemista, eikä se siten ole käytetystä kielestä riippuvainen. Huulioluvusta kerrotaan seikkaperäisesti, mutta luvussa on niukasti lähteitä, vaikka asiasta on kansainvälistä tutkimusta ja toimittuja kirjoja (esim. Hearing by Eye I ja II, Lyxell & Holmberg, 2000).

Luvun IV alaluvuissa 4.3. ja 4.4. kirjoitetaan Ritva Takkisen *seurantatutkimuksesta*, joka on muodoltaan monitapaustutkimus. Viiden vuoden seurantapisteessä oli jäljellä kolme lasta. Tutkittujen lasten suomen kieli oli vahva ja viittomakielen taidot vaihtelevia. Päätelmässään Takkinen toteaa, että varhaisvaiheessa käytetty viittomakieli oli lapsille hyvä tuki suomen kielen oppimiseen. Luki-jalle herää kysymys, miten lasten kehitys olisi edennyt, jos seurantaa olisi jatkettu vielä viiden vuoden jälkeen. Kuulokojeista ja sisäkorvaistutteista olisi ko. luvussa voinut kirjoittaa asian selvyden vuoksi vain viimeisintä tietoa, aikaisempien laitetyyppien mukana olo voi vaikeuttaa asiaan vihkiytymättömille asioiden ymmärtämistä. *Kuulokojeista ja kuuntelun apuväleistä* jää kaipaamaan enemmän käytännön kuunteluohjeita esimerkiksi juuri luokkahuoneissa. Niistä kerrotaan kuitenkin tarkemmin luvun III kappaleessa 2, *Toimivia järjestelyjä oppiaineittain*.

Kirjan ensimmäisen luvun olisi voinut tiivistää lyhemmäksi hyvien lähdeviittausten avulla, koska luvut II–IV vasta käsittelevät kouluun ja oppimiseen liittyviä seikkoja, jotka ovat sisällön keskeisintä aluetta. Ensimmäisen luvun sisältö on hyvin monille alalla toimiville ennestään tuttua.

Luvussa II *Opetus ja kuntoutusjärjestelyt*, päästään oppimiseen ja opetukseen liittyviin asioihin. Luku tavoittaa tässä kohdin kirjalle asetetut tavoitteet. Opetuksen säätelyn puitteet -luku (Lukkarinen ja Peltola) käsittelee ihmisoikeuksia, lapsen oikeuksia ja opetukseen liittyvää säännöstöä asiakirjoineen. Lasten oikeuksiin on liitetty erityisesti viittomakieliset lapset. Muutoinkin opetusta ja kuntoutusta säätelevä lakien viidakko on koottu ansiokkaasti yhteen. Tämän aineiston ajan tasalla pitäminen tulee jatkossa olemaan muuttuvassa maailmassa haasteellista. *Oppivelvollisuutta ja -oikeutta* käsittelevä luku tuo selkeyttä opetusjärjestelyihin ja oppivelvelli-

suuden määrittelyyn. Kuntoutusväen kannattaakin tutustua tähän lukuun. Helena Sume paneutuu tekstissään *perheen näkökulmaan*. Arja Kurki puolestaan selittää ansiokkaasti tämän hetkisen *kuntoutusohjauksen tilannetta* monipuolisesti ulottuen yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin ja niiden perusteisiin. Hän esittelee taulukkoon koottuna sosiaaliturvan toteuttajat terveydenhuollossa, sosiaalitoimessa ja KELAn tukemana, mikä selkiyttää hyvin tekstiä. Karin Tuomala ja Elina Rysölä käsittelevät luvussaan *kuulovammaisen lapsen diagnosointia, perheen ensitietoa ja tukiverkostoja*. Ansiokasta on, että luku sisältää myös harvoin käsitellyn aiheen kuulovammaisen lapsen sisaruudesta, siitä miten sisarukset reagoivat lapsen kuulovammaan ja toisenlaiseen kommunikointiin.

Toisen luvun viides kappale on Päivi Kärkkäisen käsialaa, missä hän kuvaa *kuulovammaisen lapsen koulupolkua*. Luku alkaa tuoreella ajattelulla siitä mikä on muuttunut ja mikä ei ole muuttunut. Oppilaan tuen tarpeita on kuvattu tapausesimerkeillä, mikä tekee luvun eläväksi. Muut osakappaleet käsittelevät opetuksen *tehokeinoja koulussa* ja antavat opettajille käyttökelpoisia työkaluja. Luku II päättyy *tulkkaukspalveluihin ja niiden saatavuuteen* sekä tulkin käyttöön ja tehtävien kuvailuun.

Luku III käsittelee *sujuvaa oppimista. Lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen* (Marjatta Takala) luvun lähteet ovat ilahduttavan tuoreita. Kirjoittajat ottavat huomioon lukemisen ja kirjoittamisen olennaiset osat kuten työmuistin ja kielellisen tietoisuuden. Itse lukemista on esitelty kuuden eri vaiheen avulla. Lukemaan oppisen menetelmistä on esitetty KÄTS (Kirjain – äänne – tavu – sana) -menetelmä, LPP -menetelmä (Lukemaan puheen perusteella) ja KPL -menetelmä (kuuntelen – puhun – luen). LPP -menetelmästä on tehty sovellus myös viittomakieleen (LPV lukemaan viittomisen perusteella) Oulun

Tervaväylän koulussa. Lopuksi on kuvattu *lukemisen tukikeinoja*. Luetun ymmärtämisen keinoja on kuvattu käytännönläheisesti.

Päivi Kärkkäinen kuvaa luvun III 2. kappaleessa *oppiainekohtaisia, tarpeellisia ja konkreettisia järjestelyjä koulussa*. Uutta ajattelua ovat luvussa on kuvatut liikunta- ja taideaineiden järjestelyt kuulovammaisen oppilaan opetuksessa. Mervi Lappalainen antaa toimivia vinkkejä *kuulovammaisen lapsen puheen opetukseen*. Erittäin vähän tutkittua *aihetta kuulonäkövammaisen lapsen kommunikatiosta ja tuntoaistin hyödyntämisestä* avaa Riitta Lahtinen. Tekstissä hän tuo esille erityiskysymyksiä, joita näkökyvyn monenlaiset ongelmat aiheuttavat puheen havaitsemiselle ja viittomien ymmärtämiselle. Hän on pitkään tutkinut aihetta ja väitellyt siitä. Hänen tutkimuksensa osoittaa, että auditiivisen informaation osuus kuulonäkövammaisen henkilön kommunikaatiossa korostuu sisäkorvaistutteen avulla (esim. myös Wiley ym., 2013).

Luku IV *Matkalla eteenpäin* käsittelee pääosin *kuulonäkövammaisen lapsen opinpolkua*. Sisältö on koottu suurelta osin *perheen ja nuorten omakohtaisista kokemuksista*, jotka konkretisoivat hyvin kirjan teoreettisia kirjoituksia. Teksti sisältää myös oppilaiden omakohtaisista kokemuksista syntyneitä vinkkejä opettajille. Jokinen ja Selin-Granlund ovat kirjoituksessaan paneutuneet *kuulovammaisten/kuurojen opetusta koskeviin lakeihin ja artikloihin*. Kappaleen lopuksi kirjoittajat esittelevät kuurouden lähestymisestä uuden ajatusmallin. Deaf Gain -käsite jättää sivuun perinteisen ajattelun aistin puuttumisesta, ja tarjoaa mallin kuuroudesta yhtenä ihmisen aisteihin ja kognitioon liittyvänä muotona. Normaaliuden käsitteen todetaan olevan liian ahtaan, mikä on estänyt esimerkiksi näkemästä, mitä annettavaa kuuroilla ihmisillä voisi olla muille. Käsitettä suositellaan myös hyödynnettäväksi opetuksessa oppijakeskeisen ajattelun näkökulmasta.

Kirja päättyy lukuun *kuulovammaisten opetus ennen, nyt ja tulevaisuudessa* (Marjatta Takala & Helena Sume). Kiinnostavin osa on nykyhetken ja tulevaisuuden tarkastelu. Kirjoittajat tuovat esille sisäkorvaistutteen tuomia haasteita. Nykyisen koulutuspolitiikan todetaan tähtäävän inklusioon, mikä tuo mukanaan haasteita opettajalle ja koulun fyysisiin olosuhteisiin. Haaste heitetään myös opettajien kouluttajille. Takala ja Sume pohtivat myös muutoin kirjassa vähemmälle huomiolle jäänyttä *huonokuuloisten lasten opetusta ja tulevaisuutta*.

Teoksen kirjoittajista enemmistö on pitkään alalla toiminutta ja kirjoituksissa näkyvä heidän ammatillinen kokemuksensa. Teoksen keskeinen anti monille lukijoille on tietojen päivitys juuri koulunkäyntiin ja oppimiseen liittyvissä asioissa. Erityistä kiitosta kirjassa ansaitsevat juuri nämä koulunkäyntiä käsittelevät luvut, joissa on paljon päivitettyä tietoa. Kirjassa on jonkin verran termien käytön horjuvuutta, esimerkiksi sisäkorvaistute – istute – implantti -termien käyttö on kirjoittajakohaista. Huonokuuloisten lasten opetus on jäänyt vähälle huomiolle, mutta ehkä sen paikka on tulevissa kirjoituksissa. Kirjan potentiaaliset lukijat ovat taustoiltaan erilaisia, mikä on kirjoittajille ollut oma haasteensa, josta he ovat hyvin suoriutuneet. Uusittu painos löytää varmasti tiensä erilaisten tarvitsijoiden käyttöön.

Eila Lonka

FT, yliopistonlehtori

PL 9, Siltavuorenpenger 1B

00014 Helsingin yliopisto

LÄHTEET

Baguley, D.M., Bartnik, B., Kleinjung, T., Savastanod, M. & Hougha, E.A. (2013). Troublesome tinnitus in childhood and adolescence: Data from expert centres. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology* 77, 248–251.

- Cornett, R. O. & Daisey, M. E. (1992). *The Cued Speech Resource Book for Parents of Deaf Children*. Raleigh, North Carolina: National Cued Speech Association.
- Hakala, J., & Leivo, M. (2015). Inklusioideologian ja koulutuspolitiikan jännitteitä 2000-luvun suomalaisessa peruskoulussa. *Kasvatus ja aika*, 9 (4), 9–23.
- Hannula, L. (2007). Kielellisten taitojen yhteydet mielen teoriaan 3–6-vuotiailla lapsilla. Psykologian Pro gradu. Jyväskylän yliopisto.
- ICF Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Stakes, ohjeita ja luokituksia 2015.
- Lammers, M. J. W., van der Heijden, G. J. M. G., Pourier, V. E. C. & Grolman, W. (2014). Bilateral Cochlear Implantation in Children: A Systematic Review and Best-Evidence Synthesis. *The Laryngoscope*, 124, 1694–1699.
- Lourenço, O. (2015). Piaget's Legacy to Human Development. *World Journal of Behavioral Science*, 1, 53–65.
- Lyxell, B. & Holmberg, I. (2000). Visual speechreading and cognitive performance in hearing-impaired and normal hearing children (11–14 years). *British Journal of Educational Psychology*, 70, 505–18
- Paulanto, K. (2008). *Mielen teoria alle kouluikäisten kliinisessä arvioinnissa*. NMI Bulletin 1, 21–39.
- Seong-Cheon, B., Shi-Nae, P., Jung-Mee, P., Min, K., Sang-Won, Y., So-Young, P. Childhood tinnitus: Clinical characteristics and treatment. *American Journal of Otolaryngology* 2014, 35, 2, 207–210.
- Schwartz, R.G., Steinman, S., Ying, E. Mystal, E.Y. & Houston, D. (2013). Language processing in children with cochlear implants: a preliminary report on lexical access for production and comprehension. *Clinical Linguistics and Phonetics*, 27, 4, 264–277. doi:10.3109/02699206.2013.765913.
- Wiley, S., Meinzen-Derr, J., Stremel-Thomas, K., Schalock, M., Bashinski, S.M & Ruder, C. (2013). Outcomes for children with deaf-blindness with cochlear implants: A multisite observational study. *Otology & Neurotology*, 34, 507–515.